

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΧΑΤΖΑΙΟΥΣ

ΟΣΑ ΕΜΑΘΑ ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΟ ΜΑΥΡΙΛΟΥ

 πλωμένο ψηλά ἐκεῖ πάνω στο ἀνατολικό ρίζωμα τοῦ Βελουχιοῦ εἶναι τὸ χωριὸ τῆς Φθιώτιδας Μαυρίλου. Περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ σπίτια τὰ βλέπεις σκορπισμένα στὸ πλάι πὸν ἀνεβαίνει κατὰ τὴν κορφή, τὰ Καγκέλια. Ἐλάτα καὶ καστανιὲς ἀδερφωμένα κάνουν πυκνὸ λόγγο, κι αὐτὸς ραχοῦλα τὴ ραχοῦλα καὶ λαγγάδι τὸ λαγγάδι σκεπάζοντας, πλούσια τὴν πρασινάδα χύνει σ' ὄλα τὰ γύρω. Μιὰ μεγάλη γκούρα¹ βγαίνει κατάκορφα στὸ χωριό. Σὰν ποτάμι κατεβαίνει τὸ νερὸ τῆς τὸν κατήφορο. Αὐλάκια, ἄλλα παραπάνω, ἄλλα παρακάτω τὸ πιάνουν καὶ ποτίζει κήπια καὶ χωράφια. Στὰ παλιότερα τὰ χρόνια κινούσε δώδεκα μπαρουτόμυλους. Αὐτοὶ ἦταν ἀράδα ἓνας παρακάτω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Δούλευαν μέρα καὶ νύχτα κι ἔφκειαναν μπαρούτη. Χωριὸ δὲ βρῖσκεῖς στὴ Ρούμελη πὸν νὰ μὴν πάτησαν οἱ Μαυριλιῶτες μπαρουτάδες. Χρυσὲς δουλειὲς ἔκαναν πουλῶντας τὴν κεῖνα τὰ χρόνια, ὅπου βασίλευε τὸ καρνοφίλι κι ἡ κουμπούρα στοὺς πολέμους, κι οἱ κυνηγοὶ γέμιζαν τὰ τουφέκια ἀπὸ μπρὸς μὲ τὴν τουφεκόβεργα.—Μαυριλιώτικη μπαρούτη! διαλαλοῦσαν στὰ χωριάτικα στένοσόκακα καὶ τὶς ροῦγες. Μὰ τώρα! Ἐρείπια εἶναι οἱ μύλοι. Κάπου καὶ ποῦ διακρίνεις θεμέλια καὶ μόνον μαυρίζει ἀκόμα ὁ τόπος. Δίπλα τους κατακυλάει τὸ νερὸ τῆς γκούρας ὅσο νὰ φτάσῃ χαμηλὰ κάτω γιὰ νάβρῃ καὶ κινήσῃ

¹ Γκούρες λέγονται τὰ κεφαλόβρυσα σ' ὄλα τὰ βουνὰ ἀπὸ τὸ Βελούχι καὶ παραπάνω.

τοὺς μύλους ὅπου ἀλέθουν οἱ Μαυριλιῶτες καὶ τ' ἄλλα γύρω ξεροχώρια.

Δάσος ἀπὸ μηλιές, κερασιές, ἀχλαδιές, λεῦκες καὶ καρυές μόλις σ' ἀφήνει νὰ ἰδῆς κάπου κάπου καὶ κάνα σπίτι. Κι αὐτὸ χωμένο στὴν πρασινάδα καὶ τὴν εὐωδιὰ ποὺ σκορπίζουν τὰ κήπια. Λὲς καὶ βρέθηκες ξαφνικὰ σὲ κάποιον παράδεισο, μόλις πρωτοπατήσης σ' αὐτὸ τὸ χωριό. Ἔτσι ἐγὼ τοῦλάχιστον

Τὸ Βελοῦχι.

φαντάστηκα, ὅταν κάνοντας τὸ περσινὸ καλοκαιρινὸ μεγάλο ταξίδι μου πέρασα κι ἀπ' τὸ Μαυρίλου.

Εἶχα σὲ νοῦ πὼς πάω σὲ βουνό. Περίμενα νὰ ἰδῶ τέτοιον ὠραῖον τόπο. Τὸ κεφάλι μου ὅμως ἔβανα, ἂν ἔλεγες πὼς ἐκεῖ κρύβονται καὶ παλιές ἱστορίες. Δὲν τὸ πίστευα. Μολα ταῦτα εὐθὺς ὅπου μπήκα, κατάλαβα πὼς γελάστηκα. Πρῶτο χτίριο ποὺ ἀπάντησα στὸ χωριὸ εἶναι ἡ ἐκκλησία. Ἄϊ- Δημήτρη τὴ λένε. Παρέξω ἀπὸ τὴ λόντζα τῆς ἀρχίζει τὸ νεκροταφεῖο. Ἀνάμεσα στοὺς τάφους του ξεχωρίζει ἕνας. Οἱ ἄλλοι φαίνονται γιὰ φτωχοί· τοῦτος εἶναι μαρμαροσκέπαστος. Στὴ μιὰ τὴν ἄκρα τῆς μαρμαρένιας πλάκας του σκάλισαν δικέφαλο ἀετό, καὶ παρακάτω κάποιος γραμματισμένος

χάραξε με βυζαντινὰ γράμματα ἓνα ὠραῖο ἱαμβικὸ ἐπίγραμμα. Τὸ ξεσήκωσα. Νά το :

Δίθος καὶ ξένος.

- Ὅρᾳς με ὦδε κείμενον λίθον, ξένε,
 ὀρᾳς με ὄντα ¹ μῆκος καὶ εὖρος μέγα·
 ἴσθ' ὡς κέκευθα νέρθεν ἄνδρα ὡς μέγαν.
 — Λίθε, ξένω γε ὄντι, εἰπέ μοι τίνα ;
 — Τὸν Χατζῆ, ξένε, Χρίστον τὸν Οἰκονόμου,
 ἀρχοντᾶριστον τῆς Νέας Πάτρας ξύνες.
 — Αἶ, αἶ ! κέκευθας ἄνδρα ἔξοχον, λίθε.
 Ἰού, ἰού ! πένησι σημαίνεις λύπας.
 ὦ ! ὦ ! τελευταῖς πῶς ἀφειδῶς ἀφηρπάσω,
 τοιοῦτον ἄνδρα πρᾶγμα καὶ κλῆσιν μέγαν ;
 Μοίρας κατάσχου τῆς ἄνω τοῦτον, λόγε,
 καλῶς λιπόντα πολύστονον βίον.

(Ἔτερον ὡς ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ).

Ἄχος μέγιστον σοῦ πόθου σχόντες, πάτερ,
 χ' ἡμεῖς σὸν ἵχνος εὐκλεῶς ὀδεύσομεν.

1792 Ἰανουαρίου 20 ².

Τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἔκαμε ὁ πατέρας τῶν Αἰνιάνων Παπαζαχαρίας. (Κοίτ. Βορτσέλα «Φθιωτικ», σ. 383 κ. παρακ.) Τοῦ ἴδιου ἐπιγραφῆ εἶναι καὶ αὐτὴ πού διάβασα σὲ παλιὰ εἰκονίτσα τῆς Ἀναστάσεως παραπεταμένη κάπου σὲ μιὰ ἀγωνιὴ τῆς Ἐκκλησίας. Νά την. «Σῶτερ παράσχου σῆ ἐγέρσει τὴν χάριν Ζαχαρία τάλανι τῷ Θεηπόλῳ, 1792».

Δάκρυα ἦρθαν στὰ μάτια μου, ὅταν τὸ διάβασα. Ὁ ποιητὴς ἤξερε πολὺ καλὰ τὸ Χατζηχρίστο καὶ ἔβαλε τὴν κρούα πέτρα νὰ μιλήσῃ σ' ἐμὲ τὸν ξένο. «Ἄρχοντα ἄριστον, λέει, Χατζηχρίστον τὸν Οἰκονόμου, ἄνδρα ἔξοχον κέκευθα, ξένε». Τί συγκινητικὸ ἀλήθεια καὶ τὸ τελευταῖο ! Βάζει τὰ παιδιὰ του ὁ ποιητὴς καὶ ὑπόσχονται πῶς θὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη τοῦ πατέρα τους στὴν ἀγαθοεργία.

¹ Σὲ Ἰ. Βορτσέλα, «Φθιωτικ», σ. 383, ἔκδ. 1907, ὅπου δημοσιεύτηκε τὸ ἐπίγραμμα, ἀντὶ «ὄντα», γράφεται : «θνατέ», πού δὲν εἶναι τὸ σωστό.

² Ὁ Βορτσέλας γράφει «4» πού καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό.

«1792»! χρόνια και χρόνια πέρασαν κι ὅμως ἡ πέτρα διαλαλεῖ τὴν ἀπέθαντη ἀρετὴ ἀκόμα. Στὰ 1792 τέλειωσε μιὰ ἱστορία, μὰ πότε τάχα ἄρχισε; ποιὸ ἦταν τὸ πέρασμα της; Νὰ τὸ πρόβλημα, πὸν μοῦ πρόβαλε τὸ ἐπίγραμμα.

Μπῆκα στὴν ἐκκλησιὰ τὴν παλιὰ πὸν ἐκκλησιάζεται τὸ χωριό. Σὲ ἀρχιτεκτονικὸ ρυθμὸ τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ χτίριο. Τὸ ὄλο του εἶναι δυὸ τοῖχοι μακριοὶ καὶ δυὸ κοντοί. Στὸ νότιο τοῖχο του εἶναι κρεμασμένο τὸ ὑπόστεγο, πὸν λέει ὁ κόσμος σ' αὐτὰ τὰ μέρη, λόντζα. Τὴν ἔχουν ὅλες οἱ παλιὲς ἐκκλησιᾶς ὅσες ἔχτιζαν στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας.

Στὸ ἀνώφλιο ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τῆς πόρτας μὲ πολλὴ δυσκολία διάβασα καὶ ξεσήκωσα στὸ χαρτί: «Ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, τοῦ μυροβλήτου διὰ συνδρομῆς τῶν προεστώτων τῶν ὑποκάτωθεν ἀρχόντων γεγραμμένων, κτιόρων τανῦν τὰ τῆς ἱστορίας δι' ἐξόδων καὶ ὑποκάτω ὄντες ἀγαπημένοι καὶ δοῦλοι τοῦ Ἁγίου ἐστίν οὗτοι μὲν κτίτορες, ὁ Κύρ Χρῖστος Ἰωάννου ἱερέως καὶ κύρ Ἰωάννης τὰ Μυλωνόπουλα καὶ αὐτάδελφοι κοπιῶντες καὶ σπουδάζοντες μὲ ὄλον τὸ κοινὸν τῆς χώρας καὶ δι' ἐτέρους καλωπισμούς· καὶ ἔστω τοῦτο εἰς μνημόσυνον αὐτῶν αἰώνιον. Ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου μητροπολίτου Ν. Πατρῶν κυρίου κύρ Νικηφόρου¹, ἐπιτροπεύοντος ὁ κύρ Ζωγράφος . . . Γεωργάκης καὶ Δημοπαπαχριστόπουλος, ἱερατεύοντος Ἰωακείμ ἱερομονάχου, Ἰωάννης ἱερεύς, Δανιὴλ ἱερεύς. Ἐτελειώθη τὸ καλὸν ἔργον ἔτει 1728, Δεκεμβρίου 1 διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου ἱερέως καὶ Μιχαὴλ Ἀναγνώστου».

Καὶ τώρα τὸ μέσα τῆς ἐκκλησίας. Οἱ τοῖχοι ὄλοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἀγιογραφίης. Χριστός, Ἀπόστολοι, Προφῆται, Ἅγιοι, κανένας δὲ λείπει. Ὅρθοί, καθὼς στέκονται, καὶ μὲ τὰ πόδια σιτισελωμένα, λὲς κι εἶναι ζωντανοί· κάτι σὰ νὰ θέλουν νὰ σοῦ ποῦν. Τὰ λόγια τους ἔχει γραμμένα ὁ ζωγράφος.

¹ Πρβλ. Ἀσωπίου Ἀττικ. Ἡμερολόγιον 1869, σ. 200, ὅπου ὁ κώδιξ μητροπολιτῶν Νέας Πάτρας, ὑπὸ Σαθα.

φος στὸν πάπυρο ποὺ ξεδιπλώνεται, καθὼς τὸν κρατοῦν στὸ χέρι οἱ περισσότεροί. Τ' ὄνομά τους βλέπεις γραμμένο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ φωτοστέφανο· λογιῶν λογιῶν ἄγιοι πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ Χριστό. Καθένας ἔχει ριγμένο στὸ χαρτί τὸ ἰδανικὸ ποὺ ρύθμιζε τὴ ζωὴ του.

Μὰ δεξιὰ καὶ πάνω ἀπὸ τὸ παραθύρι, ποὺ ἀνοιξαν οἱ Μαυριλιῶτες γιὰ νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ βορρῆ φῶς στὴν ὀλοσκότεινη ἐκκλησιά, τρεῖς δὲ μοιάζουν γι' ἄγιοι. Σὰ σαρίκια τούρκικα φοροῦν στὰ κεφάλια οἱ δύο. Κρατοῦν, ἓνας ἀπὸ

Τὸ Μαυρίλο.

δῶ κι ὁ ἄλλος ἀπὸ κεῖ, ἓνα κουτί. Ὁ τρίτος φορεῖ ράσα. Εἶναι παπᾶς. Στέκεται ἀνάμεσα καὶ κοιτάζει τὴν κασοῦλα. Αὐτὴ χωρὶς ἄλλο παρασταίνει τὴν ἐκκλησιά τοῦ Ἁϊ-Δημήτρη. Στὸ πλάι τους μὲ γράμματα βυζαντινά, σὰν καὶ τ' ἄλλα ὄλα ὅσα διαβάζεις στους τοίχους, νὰ τί ἔγραψε ὁ ζωγράφος: «Τανῦν ὄντες συνδρομηταὶ καὶ κτίτορες τοῦ ἁγίου οἴκου τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος τοῦ Μυροβλήτου καὶ δι' ἐξόδων αὐτῶν καὶ δαπάνη ὁ κύρ Χριστὸς Ἰωάννου ἱερέως, Γεωργάκης καὶ Ἀλεξανδρῆς ἀυτάδελφοὶ τὰ Μυλωνόπουλα».

Ἀγράμματοι οἱ καημένοι οἱ καλλιτέχνες! Καὶ μόλα ταῦτα ἤξεραν νὰ παραδώσουν στὴν ἀθανασία τοὺς κτίτορες. Δὲ λησμόνησαν καὶ τὸν ἑαυτὸ τους στὴν ἐπιγραφή τῆς πόρτας Κωνσταντῖνος ἱερεὺς ἦταν ὁ ἕνας, Μιχαὴλ Ἀναγνώστου ὁ ἄλλος.

Οἱ κτίτορες τοῦ 1728: «Χρῖστος Ἰωάννου ἱερέως, Γεωργάκης καὶ κὺρ Ἀλέξανδρος τὰ Μυλωνόπουλα καὶ αὐτάδελφοι». «Κοπίασαν καὶ σπούδασαν μὲ ὄλον τὸ κοινὸν τῆς χώρας καὶ δι' ἑτέρους καλωπισμούς»· νά, ὅμως ποὺ τὸ ἔργον τους ζῆ ἀκόμα!

Τέμπλοο ἔχει ἡ ἐκκλησία κάρινο, ὀλοσκάλιστο κι ὀλοζωγράφιστο. Ἦταν τῆς παλιότερης ἐκκλησιᾶς ἔτσι λέν οἱ χωριανοί, μὰ κι αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ μαρτυρεῖ μὲ κάμποσες προγενέστερες χρονολογίες του ποὺ διάβασα δῶ κεῖ.

Τὸ ταβάνι φαίνεται γιὰ μεταγενέστερο. Καταμεσῆς στὸν Παντοκράτορα κρεμιέται κάτι σὰν πολυέλαιος, μὰ δὲν εἶναι πολυέλαιος. Χορὸς τῶν Ἀποστόλων λέγεται ξύλινος ἐπιχρυσωμένος μὲ δώδεκα εἰκονίτσες κρεμασμένες ἀπὸ τίς δώδεκα γωνίες του εἶναι οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι.

Δυὸ ἀναλόγια ξυλένια μὲ ψηφιδωτὰ στέκονται ἐκεῖ ὅπου ψάλλουν οἱ ψαλτάδες. Λογιῶν λογιῶν κοσμήματα μὲ φιλιτισένιες ψηφίδες ἔκαμε ἀπάνω τους ὁ τεχνίτης. Στὸ ἀριστερὸ ἀναλόγιο μιὰ ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή μαρτυρεῖ, ποιὸς ᾄδειψε νὰ τὸ φκειάσῃ. «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Χατζηχρίστου 1745».

Δεύτερη πηγὴ αὐτὴ γιὰ τὸ Χατζηχρίστο ποὺ σκεπάζει τὸ ἄρμαρο στὸν τάφο. Χωρὶς ἄλλο κι ὁ «Χρῖστος Ἰωάννου ἱερέως», τὸ Μυλωνόπουλο, εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο. Ἦταν Χρῖστος, πῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα, ἔγινε Χατζηχρίστος καὶ πάει λέοντας, Ὁ πατέρας του Ἰωάννης ἱερεὺς πῆρε καὶ τὸ βαθμὸ τοῦ Οἰκονόμου· καὶ νά, γιὰ τὴν πέτρα διαβάζουμε Χατζηχρίστος Οἰκονόμου. Αὐταδελφοί του Γεωργάκης κι Ἀλεξανδρῆς τὰ Μυλωνόπουλα. Τοὺς βρῆκα καὶ σὲ ξύλινη εἰκόνιτσα τῆς Ἁγίας Βαρβάρας: Νά, τί διάβασα: «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ καὶ αὐταδέλφου Χρήστου Ἰωάννου ἱερέως, Γεωργάκης καὶ Ἀλεξανδρῆς τὰ Μυλωνόπουλα».

Ἐκκλησιά λοιπόν, ζωγραφιές, εἰκόνες τὰ ἔφκειασαν τὰ τρία αὐτὰ ἀδέρφια. Φαντάσου! Μονοπώλιο πῆραν τὴν ἀφοσίωσή τους γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὴ θρησκεία.

Ἄφῃκα τὸν Ἀϊ- Δημήτρη καὶ πῆγα στὴν κορφή στὸ χωριό, ὅπου ὁ Ἀϊ- Θανάσης, τὸ μοναστήρι, ὅπως λένε οἱ Μαυριλιῶτες. Καὶ δὲν ἔχουν ἄδικο. Τὰ θεμέλια ἀπὸ τὰ παλιὰ κελλιά σώζονται ἀκόμα ἓνα γύρο στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας. Δηγοῦνται οἱ χωριανοὶ πολλὰ θαύματα ποὺ ἔκαμε ὁ Ἅγιος στὸν καιρὸ τῆς Τουρκιᾶς.

Τέσσερα ξερὰ τοίχια καὶ μιὰ σκεπὴ χάρβαλο, ἓνα ρειπιωμένο ξυλένιο εἰκονοστάσι καὶ κάμποσες παλιές εἰκόνες εἶναι ὅλο ὅλο ὅσο διατήρησε ὡς σήμερα ὁ Ἀϊ- Θανάσης τοιχογραφία καμμιά· ἔπασαν ὅλες μαζί μὲ τὰ ἀσβεστώματα.

Στὴν «ἱερὰ πρόθεση», τὴν κόχη δηλ., ὅπου κάνει τὴν προσκομιδὴ ὁ παπᾶς στ' ἅγιο βῆμα, πρῶτο ὄνομα γραμμένο γιὰ νὰ μνημονεύεται εἶναι: «Δημητρίου τοῦ κτίτορος».

Ποιὸς Δημήτριος εἶναι τοῦτος πάλι; Περίμενε καὶ θὰ τὸν μάθης. Στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου διάβασα: «Δέσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Δημητρίου τοῦ εὐγενεστάτου ἐν ἄρχουσι, καὶ τοῦ φιλτάτου αὐτοῦ υἱοῦ Ἐλευθεράκη» Ὡστε ὁ κτίτορας ἦταν καὶ ἄρχοντας· γυιὸς του ὁ Λευτεράκης· «ὁμωνυμοῦντι, παμμάκαρ, δίδου χάριν, ὦ ἅγιε, εὐδαίμονι βίῳ, Ἐλευθερίῳ προσφέροντι σὸν τύπον, καὶ γὰρ ἐν βρεφικοῖς τυγχάνοντι εἰλημμένῳ», γράφει παρακάτω ἡ εἰκόνα.

«Διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος Κυρίου κὺρ Δημάκη καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Καλῆς 1797», εἶναι γραμμένο στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, καί: «Δέσις τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ Μαρούλας Δημάκη, 1836» σὲ εἰκονίτσα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

«Δημάκης» εἶναι τὸ χαῦδευτικὸ ὄνομα τοῦ «Δημήτριος». Σύζυγός του ἦταν ἡ Καλὴ καὶ θυγατέρα του ἡ Μαρούλα Χατζαΐικη γενεὰ κι αὐτῆ. Παιδὶ τοῦ Χατζηχρίστου ὁ Δημάκης.

«Ἄχος μέγιστον σοῦ πόθου σχόντες, πάτερ, χ' ἡμεῖς σὸν ἴχνος εὐκλεῶς ὀδεύσομεν».

Ἐνάντιον τοῖς πατριώταις τοῖς οἱ Χατζαῖοι «ὀδεύουν» ἀλήθεια «εὐκλεῶς».

Κι ὅμως ἀδικοθάνατοι πάνε ὅλοι· ὁ Χατζηχρίστος φαρμακωμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὰ πέντε ἀρσενικά του παιδιὰ σφαγμένα ἀπὸ τοὺς κλέφτες, τοὺς Κοντογιανναίους. Κεῖνος, μὲ τὸ νὰ ἦταν εὐεργετικὸς στοὺς πατριώταις του, τοὺς δυστυχημένους ραγιάδες, τοῦτοι ἀπὸ ἐκδίκηση, γιατί πρόδωκαν τάχα κάποιον Κοντογιάννη καὶ τὸν σκότωσαν οἱ Τούρκοι, ἢ ἴσως καὶ γιατί ἀρνιόταν ὁ Δημάκης νὰ δώσῃ τὴ θυγατέρα του γυναῖκα στὸ Σπύρο Κοντογιάννη.

Ἄς ἀφήσω ὅμως τώρα νὰ μιλήσῃ ἓνα ἱστορικὸ σημεῖωμα. Τὸ βρήκα στὸ δάσκαλο, Πausανία Παπαγεωργίου. Ἦταν στὴν καστέλα, καὶ τὸ εἶχε γράψῃ ὁ πάππος του· Παγεώργη Κουδούνα τὸν ἔλεγε. Νὰ το κι αὐτό: «Οἱ πρόγονοι τῶν Χατζαίων ἦτο πάλαι ποτὲ κάτοικοι τῆς Ὑπάτης, καταδιωχθέντες δὲ ὑπὸ τῆς τότε δυναστείας τῶν Τούρκων ἔφυγον ἐκεῖθεν καὶ ἐκατοίκησαν εἰς Μαυρίλον. Ὀνομάζοντο δὲ Κατάκαλοι¹, ὡς ἔχει ἡ ἀρχαία παράδοσις· ἀνήγειρον ἐκ βάθρων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς Ὑπάτην. Εἰς τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει ἐπιγραφή τις ἔχουσα: «Δημήτριος πρόεδρος κτίτωρ Κατάκαλος»².

Ἐκτισαν δύο γεφύρας εἰς τὸν Σπερχεῖον ποταμὸν, μίαν εἰς τὴν θέσιν Διπόταμα καὶ ἑτέραν εἰς Νεοχωράκι, αἵτινες ἀμφοτέραι διεφθάρησαν ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ μόλις διακρίνονται· ἀλλ' εἰς τοὺς Κατακάλους ἀποδίδει ἡ παράδοσις τὴν ἀγαθοεργίαν ταύτην³.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν Κατακάλων εἰς Πρίγκηψ Βενετὸς ἐνυμφεύθη νεάνிடά τινα, ὅπως μεταφέρῃ ταύτην

¹ Κοίτ. Ἀσωπίου Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1869, σ. 206. Ἀναφέρεται ὁ Δημάκης Χατζῆ Ἀναγνώστου «αὐτὸς πρόεδρος ἄρωτος, φ' ἔλελα φρὴν προγόνοισιν τοῖς, οἷασπερ ἔσαν Κατάκαλοι τ' Οἰταῖοι, ἄλλοι Αἰνιᾶνες ἀγαθοί . . . »

² Κοίτ. Βορτσέλα «Φθιώτις», σ. 383 ἐκδ. 1907. Γιατί ὁ Χατζηχρίστου γίνεται Κατάκαλος, εἶναι ἀγνωστο.

³ Τὰ λέει κι ὁ Βορτσέλας.

εἰς Ναύπακτον, ἐκβαλὼν δὲ ἔξω τοῦ χωρίου καὶ αὐτὴ κλαί-
ουσα καὶ μὴ θέλουσα τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς οἰκίας της,
ἔστειλε στρατιώτας καὶ ἔκανσαν αὐτήν, καὶ αὕτη ἐκοῦσα
ἄκουσα ἠκολούθησεν αὐτόν¹.

Ὁ πάππος τοῦ Χατζῆ Οἰκονόμου ἦτο ἱερεὺς καὶ Οἰκο-
νόμος· ἐπίσης ὁ πατήρ του ἱερεὺς καὶ Οἰκονόμος. Ὁ πάπ-
πος μετὰ τῶν ἑξαδέλφων του² ἔκτισαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ
Ἁγ. Δημητρίου εἰς Μαυρίλον, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐξωγραφι-
σμένοι ὁ μὲν Οἰκονόμος φορῶν ἱερατικὴν στολήν, ὁ δ'
Ἀναστάσιος³ καὶ Ἀλέξιος⁴ ἐκ τῶν δύο ἄκρων φοροῦντε
χιτῶνας ποδήρεις καὶ διὰ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τὸ σύνηθε
τῶν ἀρχόντων, ἦτοι τὸ σαμοῦρ καλπᾶκι βαστῶντες τὴ
ἐκκλησίαν ἐν σχήματι κιβωτίου.

Ὁ Χατζῆ Οἰκονόμος συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅπως λιθο-
στρώσῃ τὸν δρόμον ἀπὸ Μαυρίλου μέχρι Στελίδος (sic), ἀλλὰ
περὶ τὰ μέσα τῆς λιθοστρώσεως κατὰ τὴν θέσιν πουρνάρι
τῷ ἐπῆλθεν ὁ ἄδικος θάνατος μείναν ἡμιτελὲς τὸ ἀγαθοεργ-
γὸν ἐκεῖνο πρᾶγμα. Εἰς τὴν θέσιν Πουρνάρι ὑπάρχει εἰς
μέγας λίθος τῆς φύσεως, ὅπου ἐγγέγραπτο καὶ τὸ ὄνομα
τοῦ Χατζῆ Οἰκονόμου.

Μίαν φορὰν ἔμαθεν ὅτι στρατιῶται τῆς τότε δυναστεί-
ῃ τοίμασαν τὴν ἀγχόνην διὰ τινὰ χριστιανόν, καὶ ὁ Χατζῆ
Οἰκονόμος καθήσας εἰς τὴν τράπεζαν προτοῦ κάμη ἔναρξιν
διὰ νὰ φάγῃ, τῷ ἐδόθη αὕτη ἢ εἶδησις. Ἐτρεξεν ὄθεν δρο-
μαίως καὶ ἀνυπόδητος καὶ διὰ μαχαίρας ἀποκόψας τὰ σχοι-
νία τῆς ἀγχόνης ἠλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον.

Εἰς τὸν Χατζῆ Οἰκονόμου ὑπετάσσοντο ὑπὲρ τὰ 15 ζευ-
γοστάσια ἐκ τῶν ὁποίων ἐπορίζετο γεννήματα ἀφθονα· καὶ
κατ' ἔτος, ὅπου ἐλάμβανον ἀνάγκην οἱ πτωχοί, ἐξεκένου
ἀνὰ μίαν ἀποθήκην τόσον εἰς τοὺς ἐνταῦθα ὅσον καὶ εἰς

¹ Ἄλλες μαρτυρίαι δὲν ἔχουμε γι' αὐτὸ το συμβάν.

² Ὅχι «ἑξαδέλφων», «αὐταδέλφους» λένε οἱ ἐπιγραφές.

³ Ἐρωγάκης καὶ Ἀλεξανδρῆς γράφουν οἱ ἐπιγραφές πού εἶ-
δαμε παραπάνω.

τούς κατὰ τὴν γείτονα ἐπαρχίαν (Καρπενησίου) ἀδιακρίτως ἐδίδετο τὸ δῶρον ἐκεῖνο τῆς ἐλεημοσύνης.

Ἐπειδὴ δὲ πάντοτε ὑπερασπίζετο πατρικῶς τοὺς ἐπαρχιώτας του, οὓς μὲν ἠλευθέρου ἐκ τῆς ἀγχόνης, οὓς δὲ καὶ ἐκ τοῦ ξίφους, ἑτέρους ἐκ τῶν φυλακῶν καὶ ἀνυποίστων φόρων, καθότι ἐκ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀντεπράττετο ἢ φονικὴ καὶ ἀρπακτικὴ αὐτῶν ὁρμή, ὥστε δύο βέηδες εὐρόντες ἀρμόδιον καιρὸν ἐδηλητηρίασαν αὐτὸν εἰς Στελίδα.

Οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ βουλόμενοι νὰ ἐνταφιάσωσι τὸ πατρικόν των ἐκεῖνο σκῆνος μετὰ μεγίστης καὶ ἐπισήμου πομπῆς μετέφερον εἰς Μαυρίλον· εἰς δὲ τὴν μεταφορὰν ταύτην οἱ πλησίον τῆς ὁδοῦ κάτοικοι κλαίοντες καὶ θρηνοῦντες τὸν κοινὸν αὐτῶν προστάτην καὶ πατέρα ἴσταντο χορεῖαι ἀμιλλώμενοι τὶς πρῶτος νὰ βαστάσῃ τὸ φέρετρον τοῦ εὐεργετικωτάτου ἐκείνου νεκροῦ. Φθάσαντες δὲ εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον ἀνέπαυσαν αὐτὸ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ κτισθὲν μέγαρον¹ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἕως νὰ ἔλθωσιν οἱ δύο ἀρχιερεῖς, ὁ τότε Νέων Πατρῶν Νικηφόρος² καὶ ὁ Καρπενησίου Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων, Κύρ Διονύσιος³ καὶ τεσσαράκοντα ἱερεῖς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ οὕτω κηδεύσωσι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος λείψανον τοῦ Χατζῆ Οἰκονόμου.

Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας τῆς κηδείας ἤνοιξαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μίαν ἀποθήκην γεννήματος, τὴν ὁποίαν ἀδιακρίτως διένειμαν εἰς τοὺς ἀμφοτέρων τῶν ἐπαρχιῶν πτωχοὺς.

Μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔφεραν τὴν ἐκ Κωνσταντι-

¹ Εἶναι το καὶ σήμερα.

² Κι ὁμῶς κατὰ τὴ μαρτυρίαν τοῦ Κώδικα, (κοιτ. Ἀττικὸν ἡμερολ. Ἀσωπίου σ. 204), τὴ χρονίαν ποῦ πέθανε ὁ Χατζηχρίστος, μητροπολίτης Ν. Πάτρας ἦταν ὁ Πολύκαρπος ποῦ ἐζήσε στὰ 1819.

³ Δύο ἐπίσκοποι Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων ἀναφέρονται μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα· ὁ ἓνας ἐζήσε 1712-1730, καὶ ὁ ἄλλος στὰ 1834. (Κοίτ. Βυζαντ. Ἐπετηρ. Τομ. Γ', σ. 265· ὑποσημ. παρὰ Πορφυρίῳ Οὐσπένσκη). Κι ὁμῶς βρῆκα κι ἄλλο Διονύσιο. Ἀναφέρεται στὴν ἐπιγραφή τῆς ἐκκλησιᾶς τῶν Δομιανῶν ποῦ χτίστηκε στὰ 1787.

Ἐπίσης καὶ στὴν ἐκκλησιά τῆς Μύρσεως. Χτίστηκε λέει ἡ ἐπιγραφή «Ἀρχιερατεύοντος Διονυσίου Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων 1791». Τοῦτος λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι ποῦ ἔθαψε τὸ Χατζῆ Χρίστο.

νουπόλεως μαρμάρινον πλάκα τοῦ τάφου τοῦ Χατζῆ Οἰκονόμου ἔχουσαν τὴν ἐπιγραφὴν ἐν εἴδει διαλεγομένων τοῦ τε λίθου καὶ περιοδεύοντος ξένου: «Λίθος καὶ ξένος».

Οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Χατζῆ Οἰκονόμου ὡς εὐγενοῦς ρίζης βλαστήματα καὶ ἄξιοι διάδοχοι ἐκείνου, μιμηταὶ τῶν πατρικῶν ἀγαθοεργιῶν ἐγένοντο· πολλοὺς τῶν ἐπαρχιωτῶν ἔσωσαν ἀπὸ καρατομίας καὶ ἀγχόνης, δυσωδεστάτων φυλακῶν καὶ τοῦ χείρονος τούτου, πολλοὺς βιαζομένους ἢ καὶ πλανωμένους εἰς τὸ ἔξομόσαι διὰ τῶν ἐμφρόνων πρὸς τὴν ἔξουσίαν τοῦ σκότους ἐπιχειρημάτων των, πρὸς τὸν τῆς πίστεώς των εὐθὺν δρόμον μετέφερον.

Ὁ Κωνσταντῖνος Χατζῆ Οἰκονόμου, κουτσάμπασης ὑπάρχων τοῦ Πατρατσικίου, ἐξερχόμενος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, εἶδε μίαν γυναῖκα ἀπαγομένην ἐκ τοῦ Μεχκεμὲ καὶ μεταφερομένην ὑπὸ τοῦ χόντζα εἰς τὸ τσαμίον ὅπως ἐγγραφῆ εἰς τὸν κώδικα τὸ ὄνομα τῆς νέας θρησκείας, ἦν πλανωμένη ἠσπάσατο· ἀφήρπασε ταύτην ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ χόντζα εἰπὼν πρὸς αὐτόν: «ἐπάνυον εἶχες ἀφθέντα, ἐὰν ἔκαμνες ἐμὲ Τοῦρκον καὶ οὐχὶ μίαν μωρὰν γυναῖκα ἥτις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ κρίνῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν λαβὼν ὅθεν αὐτὴν ἔφερεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου φυλακίσας ἱκανὰς ἡμέρας καὶ σωφρονίσας ταύτην ἀπέλυσε χριστιανῆν.

Ἐκτισαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς Ἀγάθωνος¹, ὡς φαίνεται σήμερον· ὡσαύτως καὶ τὴν εἰς Μαυρίλιον ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου², ἥτις καὶ αὕτη σώζεται εἰς μνημόσυνον αἰώνιον.

Εἰς τὸ χωρίον Μαυρίλιον διετήρουν πάντοτε ἐν σχολεῖο ἑλληνικὸν οὐ μόνον διὰ τοὺς παῖδας τῶν κατοίκων, ἀλλὶ διὰ τοὺς πέριξ τῶν χωρίων.

Εἰς δὲ τὸ ἔτος 1821, περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου καὶ ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἐφονεύθησαν οἱ πέντε υἱοὶ τοῦ Χατζῆ Οἰκονό-

¹ Γι' αὐτὸ κοίτ. καὶ Βορτσέλα «Φθιώτις», σ. 576. Ἡ μονὴ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τῆς Ὑπάτης.

² Ὁ Δημήτριος ἢ Δημάκης, ποὺ εἶδαμε παραπάνω.

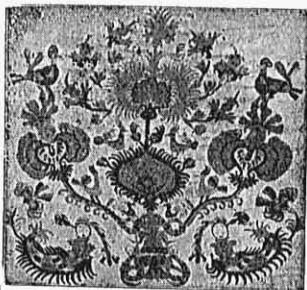
μου ὑπὸ τῶν τότε καπεταναίων Μήτσου Κοντογιάννη καὶ Σπύρου Κοντογιάννη· οἱ φρόνοι δὲ ἐκεῖνοι ὡς ἐκ παλαιῶν παθῶν προῆλθον.

Ἡ δὲ Καλίτσα σύζυγος τοῦ Δημάκη ὕστερον μετὰ ἓξ ἡμέρας βιαιοθάνατος ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω καπεταναίων καὶ μὲ τὰ αἵματα τρέχοντα ἐκ τῶν κεντημάτων τῶν λογχῶν ἀνεχώρησεν καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν».

Κι εἶχαν σκοπὸ, λέει ὁ Βορτσέλας, νὰ μὴν ἀφήσουν ἀρσενικὰ σπορὰ ἀπὸ Χατζαίους. Τὸ Δημήτρη καὶ τὸ Γιαννακό παιδιὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἢ Κουνέλου τὰ γλύτωσε ὁ Ἄγραφιώτης ἀρματωλὸς Φραγγίστας· τὰ πῆγε στ' Ἄγραφα καὶ τὰ δάωσε στὸν Τσολάκογλου. Τότε εἶπε καὶ τὸ περίφημο ἐκεῖνο στοὺς Καπεταναίους. «Τοῦ διαβόλου τὸ Ρωμεῖκο θὰ φκειαῖσουμε καθὼς κάνουμε!»¹.

Αὐτὰ ἔμαθα γιὰ μιὰ ἡμέρα στὸ Μαυρίλου. Κι εἶναι ἓνα μόνον μικρὸ μέρος τῆς ἱστορίας του. Τί ἱστορικοὺς θησαυροὺς κρύβει ἡ ἄγνωστος ἀκόμη πατρίδα μας! Κι ὅμως....

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Τὰ λέει ὁ Βορτσέλας. Ἄπο ποῦ ὅμως τάμαθε, δὲν ξέρω.